

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА I

Уредиле:
Зоја Карановић
Јасмина Јокић

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Центар за истраживање српског фолклора

ТЕМАТСКО-МОТИВСКЕ КЛАСИФИКАЦИЈЕ СРПСКЕ ЕПСКЕ ПОЕЗИЈЕ (ОД ВУКА ДО САВРЕМЕНИХ ИСТРАЖИВАЊА)²

Овај рад представља дијахронијски преглед свих покушаја тематске, мотивске и сижејне класификације српске епске поезије, од првих тематско-хронолошких подела, до савремених сижејно-мотивских разврставања, тј. од Вуковог груписања песама у тзв. лајпцишком и бечком издању, преко поделе на циклусе, најдуже опстале у наставној пракси, до Крстићевог мотивског индекса и студија данашњих истраживача. Завршница сумира досадашње резултате и наглашава значај типолошких разврставања.

Кључне речи: тематско-мотивска класификација, епска поезија, мотив, сиже, варијанта.

Романтичарско одушевљење традиционалним културама, фолклором и наивном поезијом покренуло је организованије бележење усмених творевина. Са првим научним истраживањима у овој области, наметнуло се и питање не само жанровске него и тематско-мотивске класификације.

Пионирски покушаји систематизације усмене прозе потичу из друге половине XIX и с почетка XX века. Ј. Г. фон Хан 1864. је пописао грчке и албанске бајке. Овај и слични рани радови представљали су више азбучне листе које не разликују тип приповетке од мотива који је изграђују (Garrу, El-Shamy 2005: XIX). Први озбиљнији рад је интернационални индекс мотива, који је 1910. осмислио фински научник А. Арне, представник историјско-географске школе. Следбеник и настављач његовог рада С. Томсон саставио је индекс мотива (1932–1936, допуњено издање 1955–1958), а проширио је и Арнеов каталог 1928. и 1961 (Thompson 1955–1958; Aarne, Thompson 1961). Важно је напоменути да каталог типова није каталог мотива, јер је тип надређен мотиву, тачније, одговара препознатљивом, поновљивом мотивском склопу.³ Потоњи проучаваоци допуњавали су поменуте индексе новим мотивима и типовима, укључујући и нове, раније необухваћене географске просторе. Ханс-Јерг Утер је 2004. прерадио и знатно проширио Арне-Томсонов каталог (Hans-Jörg Uther 2004). Џ. Гери и Х. Ел-Шами уводе и психолошки принцип класификације, примењујући Јунгове архетипове у индексацији. Зборник радова који су приредили разрађује преко 150 мотива Томсоновог индекса (Garrу, El-Shamy 2005).

1 petkovic.danijela@yahoo.com

2 Овај рад је настао на пројекту „Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду“ (бр. 178011), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

3 Тип може бити општи оквир целе приче или се односи само на једну њену епизоду. Мотив је јединица нижег реда. Томсон га дефинише као најмањи елемент приче који се одржава у традицији. Усваја се само ако је необичан, а део традиције постаје понављањем (Thompson 1950: 753, 1137–1138, према Dundes 1997: 195 и Georges 1997: 205).

Један од првих критичара Арнеових критеријума био је руски фолклориста В. Ј. Пропп. Он је сматрао да је немогуће оделити групе варијаната и сместити их у различите типове, а да се не преклапају. Класификација не треба да почива на спољашњем, него на унутрашњем, структуралном принципу, заснованом на функцијама дејствујућих лица (Пропп 1928: 12–20, 110). Тридесетак година касније, 1955, у монографији посвећеној руским билинама, није могао избећи макар основно сижејно разврставање, па је дијахронијске оквири, кроз које је пратио еволуцију руског епа, размакао и за тематске групе, какве су нпр. песме о женидби, о борби јунака против чудовишта, против Татара, приповедне песме, итд. (Пропп 1958).

Слично је Б. Н. Путилов најпре издвојио три фазе у развоју руског и јужнословенског епа, а потом и најдоминантније тематско-сижејне групе у оквиру фантастично-историјског, херојско-историјског и реално-историјског епа. Између бројних скупина треба поменути песме о змајеборству, о борби против Арапина, добијању снаге, сусрету с девојком ратницом, женидби, крађи туђе жене, затим групе варијаната о породичним односима, песме о ослобађању, потрази, заточеном јунаку, такмичењима, погибији јунака, Косовски круг песама, итд. (Путилов 1971).

Последњих година, по систематичном приступу сижетици руских билина, издвојио се рад Н. В. Петрова. Он је израдио свеобухватни сижејно-мотивски индекс руског епоса. Налази да се билине састоје из једног или више елементарних сижеа. Они се потом групишу у сижејне типове, а свеукупност сижејних типова сачињава моделе епског наратива. Сижејна схема билина организује се у сагласности са збивањима везаним за јунака, а фонд тема уоквирен је главним моментима херојске биографије: чудесно рођење и јунаково детињство, задобијање снаге (богатства), јунакове авантуре, војни сукоби, конфликти, ривалства, брачни сукоби, љубавне авантуре, смрт (погибија) јунака, остали испити и подвизи јунака. Сваки од ових модела обухвата више група сижеа, које Петров даље разлаже до елементарних сижеа и сижејнотворних и факултативних мотива. Класификација је испраћена и пописом варијаната, са ареалном расподелом, а нотирани су и најчешће контаминације сижеа (Петров 2012б; Петров 2012а).

Израелски научник Х. Јасон понудила је заједничку схему сижеа јуначког епоса евро-афро-азијске културне зоне. Сижее је разврстала у три категорије: бојеви, конфликти и брачни сукоби. Њих је даље поделила на четрнаест одељака: битка између војски, сукоб једног јунака и више противника, двобој, походи и напади, витештво и разбојништво, злочин и казна/освета, непријатељ заточи јунака, ослобађање заробљеног јунака, задатак/испит, такмичења, опкладе, јуначка женидба, нарушавање и поновно успостављање брака, разорен брак. Сваки одељак спецификован је потом кроз пододељке, а они кроз разделе и, на крају, типове (Јасон 2012). Тему борбе сматра главном наративном темом. Модели којима је она у основи имају троделну структуру – припрема за бој, бој, последице боја. Сваки од ових делова варира сукцесивне наративне одсечке, које Х. Јасон представља једном збирном разуђеном схемом могућих ситуација (1993: 371–388). У компаративној студији о девојци ратници издвојила је девет наративних модела, именованих према јунакињама, носиоцима радње (Јасон 2011: 235–255).

Кад је реч о тематско-мотивским класификацијама српске епике, треба поћи

од Вукових запажања. Прве тематске назнаке дао је поделом јуначке епике по временима. Мада 1823. у предговору прве књиге *Народних српских пјесама* помиње узгредно старије, најновије и песме из XVI и XVII века о ускоцима као најбројније (Караџић 1975: 566, 569), три књиге епских песама имају другачији концепт. У другој књизи Лајпцишког издања су „пјесме јуначке најстарије“, у трећој су песме средњих и новијих времена – „пјесме јуначке позније“, а у четвртој „различне јуначке пјесме“ (Караџић 1823а; Караџић 1823б; Караџић 1833). Бечко издање *Српских народних пјесама* донело је и данас прихваћену поделу на „пјесме јуначке најстарије“, „пјесме јуначке средњих времена“ и „пјесме јуначке новијих времена о војевању за слободу“ (Караџић 1845; Караџић 1846; Караџић 1862).

Крајем XIX века, 1895, у Берлину је публикована исцрпна студија о настанку и развоју српске усмене епике немачког слависте А. Серенсена, али је, ако се занемаре спорадична помињања⁴, остала изван рецепцијског тока више од једног века.⁵ Иако тематско-мотивска класификација није била циљ Серенсеновог истраживања, упоређивање оделитих епских зона, периода и типова певања укључило је и груписање варијаната према поменутом принципу. Тако јужнодалматински записи дугог стиха обухватају угро-српску групу и циклус песама из унутрашњости Србије. Даља систематизација у свакој од ових група заснована је на мотивском принципу (избор краља, песме о угарској косовској бици 1448, битка код Варне, песме о Косовском боју) или је јунак стожер који окупља варијанте (песме о деспоту Вуку Огњеном, Ђорђу Бранковићу, Хуњадију, Јакшићима, Старини Новаку, Бановићу Страхини, Марку) (Серенсен 1999: 30–91). Тематска класификација се тек назире у систематизацији песама кратког стиха до 1750. г. и каснијих, из Милутиновићеве и Вукових збирки, са нешто прецизнијим раздвајањем црногорских неисторијских и историјских песама (Серенсен 1999: 184–250). Разлажући на мање групе нпр. песме о Јакшићима приближио се сужејно-мотивској анализи. Издвојио је четири групе, како сам каже, „према особеном уобличењу мотива“ – о вили (девојци) која завади браћу, испитивању жена, снаји која клевета девера и помирењу након свађе око наследства (Серенсен 1999: 57–58). Његов рад претходио је и подели популарној читавог наредног века, а то је груписање према круговима, циклусима.

Већ су Вукова класификација⁶ и хронолошки критеријум, иако су били данак романтичарском пренаглашавању „сличности између реалног збивања и поетске слике“, најавили потоње хронолошко-тематско сабирање епских песама у циклусе (Kleut 1990: 103). Најзаслужнији за широко прихватање овакве поделе свакако је био П. Поповић. Он 1909, у *Прегледу српске књижевности*, установљава десет циклуса песама кратког стиха: неисторијски, циклус Немањића, косовски, циклуси Краљевића Марка, Бранковића, Црнојевића, хајдучки, ускочки, циклус ослобођења Црне Горе и циклус ослобођења Србије (Поповић 1999: 49). Каснији истраживачи су у понечему

4 Оскудну рецепцију Серенсеновог дела испратила је М. Клеут (1999: 367–369).

5 Потреба за оживљавањем научних резултата А. Серенсена резултирала је првим преводом његове монографије на српски језик тек поткрај XX века (Серенсен 1999).

6 Н. Љубинковић сматра да је Вуков рад на распоређивању народних умотворина пре покушај систематизације, а не класификације, будући да је Вук остао у сигурним, традицијом обликованим, оквирима, који су се тicali извођача, времена певања/казивања и садржаја усмених творевина (Љубинковић 1995: 14–15).

модификовали и допунили ову поделу (циклус о Јакшићима, најновијим временима и сл.) (Kleut 1990: 106). Популаризацији циклуса (кругова) нарочито је допринела Ђурићева *Антологија* (2009: 12–67), као и радови Ј. Деретића. Деретић је циклусе песама најпре уклопио у четири типа певања: витешку (феудалну), одметничку (хајдучку), граничарску и ослободилачку епику, а потом је циклусе разложио на уже тематске кругове (2000: 218–296). У прегледу класификација и терминологије усмене књижевности, С. Самарџија, кад је реч о епским песмама, комбинује хронолошки и тематски принцип. Вукова „времена“ сегментује на кругове песама оформљене око значајних појединаца, породица и важних историјских догађаја, дајући предност термину *круг* над *фреквентнијим – циклус* (2010: 5–9).

Вуков хронолошки критеријум разврставања песама критиковао је Т. Маретић. Предлог за груписање према садржају нуди концепт који се заснива на издвајању централног мотива. Маретић је песме поделио на легендарне (о свецима и чудесима), полуисторичке (о историјским јунацима и догађајима, али који нису веродостојни), праве јуначке песме (о мегданима, женидбама и другим јуначким делима) и песме причалице, у које је сместио оне са доминантном бајковитом или новелистичком подлогом, као и „различне пјесме“ (1966: 55–60). Том приликом уочава највећи проблем сваке сижејне класификације, а то је распоређивање песама које имају више од једног главног мотива, тј. оних које настају спајањем нпр. два оделита сижеа. Иако не даје универзално решење, указује на сложеност и тешкоће сваког покушаја прецизног мотивског разграничавања.

Ниједна типолошка класификација сижеа не може занемарити изврсну студију из 1923. г. немачког слависте Г. Геземана о композиционој схеми и херојско-епској стилизацији (2002: 121–162). Дефинишући композициону схему као начин на који се збивање епски стилизује, издвојио је неке типичне обрасце који се преносе из песме у песму, било зарад попуне појединих делова или целе радње. Подробно је представио низове мотива који формирају схему зова виле, гаврана гласоноше, сна и тумачења сна, дотичући се и оних који изграђују различите типове женидбе, као и делимичних схема, какве су двобој, опис или душевно стање (Геземан 2002: 127–144).

Међу славним немачким славистима који су својим радом допринели изучавању српске епике налази се и М. Браун. Важан сегмент његовог рада јесте и тематско-сижејна класификација епских песама. Најпре издваја пет основних тема – три пустиловне (победа над опасним противником, јунак као спасилац у невољи, верност и неверност) и две трагичне (јуначко држање у невољи и опасности, трагични заплет). Свака тема се појављује у неколико варијаната. Тако се победа над опасним противником реализује кроз двобој, четовање или варијације просидбе. Варијанте теме јунак као спасилац у невољи су: јунак као спасилац незаштићених, кажњавање тиранина или деспота, јунак као спасилац угроженог кнеза, неопходност јунака. Награђена верност и кажњена неверност варијанте су треће теме, док се јуначко држање у невољи и опасности реализује најчешће као спремност на смрт. Неке од реализација трагичног заплета су слепи случај, опаки утицај, спречено злодело, кобне радње у афекту, итд. Варијанте тема су представљене типичним ланцем од пет-шест мотива (Браун 2004: 129–247). Мотивски ланац појединих група песама (варијаната тема) одговара данашњем појму сижејне схеме. Тако је М. Браун већ средином

прошлог века направио значајан корак од тематско-мотивске ка сижешно-мотивској систематизацији наше епске поетске грађе.

Последњи у низу типолошких радова који су обухватили целокупну јужнословенску усмену поезију јесте *Индекс мотива народних песама балканских Словена* (Крстић 1984), драгоцени приручник истраживачима народне поезије. Настао је средином XX века, по узору на Томсонов индекс, као плод двадесетогодишег рада Б. Крстића, а објављен је посмртно, 1984. Мотиви су распоређени по алфабетском и нумеричком принципу, а индекс је допуњен и регистрима личних и географских имена и списковима извора, песама и варијаната.

Не треба свакако изоставити ни бројне уже класификације одређених кругова песама. Иако не претендују на свеобухватност тема и мотива, значајан су допринос типолошким анализама усмене епике.

Пре пола века, када је објављена, студија Р. Меденице о кругу песама о неверној жени била је усамљен пример аналитичког приступа групи варијаната у науци о српској фолклористици. На једном месту донела је све познате јужнословенске варијанте и још једанаест до тада непознатих. Други део књиге посвећен је тематско-мотивској класификацији варијаната. Пет група: певање кроз гору, улога детета, помоћ сестре, прерушавање у калуђера и издаја сестре, допуњено је сижеима интернационалног порекла – невера Саламонове жене и муж на свадби своје жене (Меденица 1965: 149–242).

Предмет изучавања Н. Милошевић-Ђорђевић биле су покретљиве фабуле, које лако премашавају жанровске границе. Увиђајући заједничку тематско-сижејну основу неисторијских епских песама и прозних врста, сачинила је типолошки преглед поменуте групе песама, издвојивши деветнаест модела: неверна мати (сестра), вила љубовца, змија младожења / змај љубавник, постанак Цариграда, часни крсти, легенда о Св. Ђорђу, цар Дуклијан и Крститељ Јован, пошљедње вријеме (свечи благо деле), Огњена Марија у паклу, родоскврни грех између мајке и сина, велики грешник, родоскврни грех између оца и ћерке, брата и сестре, неверно кумство, богати Гаван, жртвовање сопственог детета, мајчине сузе, браћа и сестре, Бог ником дужан не остаје, зидање Скадра. Сваки тип разложила је на групе варијаната и описала сижејне и структурне карактеристике сваке од њих (Милошевић-Ђорђевић 1971).

Издавајући црногорску епику као песме поникле у специфичној етно-културној, али и посебној епској зони, при покушају тематске систематизације, Б. Путилов није могао заобићи заједничко, општеепско наслеђе Јужних Словена, карактеристично нарочито за ранији слој певања или, како то он дефинише, за архаичнију фазу епа. У овој фази, теме и кругови песама не могу се посматрати изоловано од осталог јужнословенског певања. Зато посебан акценат ставља на типологију песама XVIII и XIX века, које здружене посматра као јуначко-историјски еп, карактеристичан за последњу развојну фазу. Сижеи се граде око централних мотива борбе војски, чета, појединца и чете, упада на туђу територију и одбране своје. Путилов уочава бинарну противстављеност сижетике и опозитне теме, какве су успешан напад на турску војску и одбрана, верност побратима и издаја, сужањство и ослобађање, итд. (1985: 81–165).

Монографија М. Клеут о чувеном сењском капетану Ивану Сењанину, између осталог, доноси и каталог песама у којима се он појављује као један од протагониста.

Критеријум класификације био је сужејни модел. Између једанаест тематских скупина жанровски су се, као чисто епске, издвојиле песме о мегданцијским и јуначким стремљењима. Оне су тематски оквир за шест сужејних модела: женидба као јуначки подухват, бојеви, мегдани, заробљавање и ослобађање робља, јунаков коњ, јуначка погибија. Сваки од њих садржи више група варијаната (највише женидба – чак 58 подмодела) (Клеут 1987: 196–200, 208–233).

Индекс тема и мотива везаних за име нашег највећег јунака у *Антологији народних песама о Марку Краљевићу* (Лукић, Златковић 2005), И. Златковић је проширио у регистар функција који допуњава Маркову епску биографију (2006: 185–229).

Морфолошку анализу борбе, исказану кроз форму двобоја мегданција или боја – масовног окршаја војски, понудила је С. Самарџија (2002: 267–292). Она уочава преклапање етапа радње и подударност распореда делокруга оба типа сужеа, али и инверзне поступке.

Моделе борбе (супротстављања) у песамама о хајдуцима и ускоцима систематизовао је Б. Сувајџић у истоименој студији. За сваку од три категорије наративно-епских модела: обликовање чете (епска иницијација), четовање (форма борбе) и двобоји (епски конфликти), издвојио је елементе структуре, композициону схему и носиоце сужеа. Песме о двобојима посебно је разложио на следеће групе: хајдучко надметање, одсецање руке на мегдану, син одмењује остарелог оца у двобоју, сукоб чланова хајдучке дружине са изузетним противником, двобој због града, двобој око оружја, двобој са интригом дезинтегратора (са две подгрупе – неверни побратим и неверна сестра), бој међу собом, бој између две чете (Сувајџић 2006: 31–58).

Други пут, у истом кругу песама, Б. Сувајџић је конституисао структурно-морфолошке моделе чете, четовања, мегдана и женидбе (Сувајџић 2005: 572). Јуначку женидбу хајдука и ускока разврстао је на десет типова: препрошена девојка (подтипови: отмица девојке без развијања мотива просидбе, први јунак одлази по девојку, заточник преузима главну улогу, отмица девојке и сукоб са Турчином, отимање девојке из кола, отмица девојке са воде, витешки мегдан за девојку), девојка ослобађа јунака из тамнице и утекне с њим, јунак као измећар, невеста проводи сватове преко реке / кроз гору, урокљив род, женидба јунака вилом, хајдучки препад на сватове, неверни кум/девер, намамљивање на лађу уз помоћ лажне трговине, златна јабука „иза мора“. Издвајајући инваријантне елементе сужеа свих наведених типова, сачинио је заједнички структурни модел јуначке женидбе хајдука и ускока (Сувајџић 2004: 329–351).

Детаљна типологија епских песама о женидби јунака представљена је у истоименој студији. Пет типова женидбе: женидба с препрекама, отмицом, на туђу иницијативу, неостварена женидба и женидба без препрека, класификовано је у више подтипова, група и подгрупа варијаната (Петковић 2008: 15–102).

Сви поменути радови – узгредне поделе, типолошке студије мањег или већег обима, типологизације које поткрепљују поједине епске биографије, или пак систематичнији радови чије је централно питање разврставање епских сужеа, односно, проучавање одлика група варијаната, различито приступају проблему класификације српске епике. Најраније поделе сачињене су према тематско-хронолошком принципу разврставања, затим су уследиле оне које маркирају централне мотиве, а савремени радови се

све више усмеравају ка нотирању и дескрипцији сижејних модела. Развојна линија изучавања показује да се наслеђена решења не поништавају, нити потпуно одбацују, већ се проширују, продубљују и грађа све прецизније разврстава. Крстићев *Индекс мотива* још увек је најпотпунији преглед, али никако није довољан. Интересовање се постепено помера са мотивске ка сижејној класификацији, која прецизније групише варијанте, селекујући их и према главном мотиву и према изоморфној схеми радње.

Ипак, од заједничког, општег, регистра још увек смо далеко. Невелики број типолошких студија сведочи да посао ни издалека није завршен, иако се из њиховог збира назире једна општа сижејно-мотивска слика наше епике. Прва препрека за израду сижејног индекса јесте немогућност прецизног одређивања појма варијанте, а са тим најуже повезано, и нерешено питање граница сижејног модела. Пре сваке класификације морају се најпре што тачније утврдити критеријуми груписања варијаната у један сижејни модел, као њихов заједнички пресек, што је веома тешко. Чак и када су песме тематски и композиционо компатибилне, чак и када су носиоци радње различитих песама и њихове релације синонимни, или, речено језиком геометрије, „пресликани“, увек постоји неки „вишак“, сегмент који се не уклапа у општи модел и који одговара неком другом, блиском моделу. Због овакве мотивске флуидности, већ и само дефинисање сижејног модела није прецизно, што умногоме отежава типологизацију и истовремено сваку поделу доводи у питање.⁷

Осим тога, велики проблем потиче и од грађе расуте у периодици и недовољно проучених архива. Следећи, не мањи, представља невелики број истраживача које занима ова област проучавања, и уопште, мали број проучавалаца наше народне књижевности, с обзиром на чињеницу да је индексирање дугогодишњи посао, који захтева тим, а не појединачно прегалаштво.

Може се учинити да је класификација методолошки застарела и превазиђена у односу на савремене приступе усменим творевинама, који их смештају у шире оквире фолклора и фокусирају се на наративни, дискурзивни, шири и ужи комуникативни, перформативни или социокултурни контекст, извођача и публику, али треба знати да је систематизација класичне грађе основа за проучавање потоњих записа, полазиште које омогућава дијахронијско праћење кретања и промена мотива и сижеа. Такође, данашња потреба за брзим писањем захтева скраћивање периода прегледа грађе и вапи за добрим индексима, јер су они велика помоћ, пречица и оријентир сваком истраживачу.

Ваљане типологије су и једини сигуран пут ка компаративном проучавању усменог стваралаштва. У свету је израда мотивских регистара веома актуелна више од једног века, нарочито у англосаксонској, германској и источнословенској научној заједници. Континуирано се објављују индекси мотива, сижеа и општих места који систематизују бајке, легенде, басне, епске песме, загонетке, пословице, бајалице, кумулативне скаске и остале усмене жанрове, према ужим или ширим, националним или регионалним ареалима. Истовремено, прате их студије о методологији израде каталога. Упркос богатом усменом наслеђу, ми се не можемо похвалити да смо много одмакли у пословима његове систематизације и типологизације. Остаје нада да ће се проучаваоци народне баштине овом проблематиком позабавити у скорој будућности

7 О границама сижејног модела и термилошкој недоследности више у: Петковић 2012: 250–252.

и на тај начин наше културно наслеђе учинити доступнијим свим проучаваоцима фолклора.

ЛИТЕРАТУРА

- Aarne, Thompson 1961: A. Aarne, S. Thompson, *The Types of Folktale: a Classification and Bibliography*, Second revision, FF Communications, no. 184, Helsinki: Academia Scientiarum Fenicca.
- Браун 2004: М. Браун, *Српскохрватска јуначка песма*, Београд, Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина, Матица српска.
- Garry, El-Shamy 2005: J. Garry, H. El-Shamy, Introduction, in: *Archetypes and Motifs in Folklore and Literature: a Handbook*, New York, London: M. E. Sharpe, Armonk.
- Геземан 2002: Г. Геземан, Композициона схема и херојско-епска стилизација, у: *Студије о јужнословенској народној епизи*, Београд, Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина, Матица српска, 121–162.
- Georges 1997: R. A. Georges, The Centrality in Folkloristics of Motif and Tale Type, Bloomington: *Journal of Folklore Research*, Vol. 34, Issue 3, 203–208.
- Деретић 2000: Ј. Деретић, *Српска народна епика*, Београд: „Филип Вишњић“.
- Dundes 1997: A. Dundes, The Motif-Index and the Tale Type Index: a Critique, Bloomington: *Journal of Folklore Research*, Vol. 34, Issue 3, 195–202;
- Ђурић 2009: В. Ђурић, Песме дугог и кратког стиха, у: *Антологији народних јуначких песама*, Београд: Учитељски факултет, 12–67.
- Златковић 2006: И. Златковић, *Епска биографија Марка Краљевића*, Београд: Рад, КПЗ Србије, Институт за књижевност и уметност.
- Jason 1993: H. Jason, A Model for the Surface Level of Narration of the Theme „Combat“ in South Slavic Epic Songs, Zagreb: *Narodna umjetnost*, vol. 30, 371–388.
- Jason 2011: H. Jason, Džidovka djevojka in the world of epic, у: М. Детелић, С. Самарџија (ур.) *Жива реч*, Посебна издања, књ. 115, Београд: Балканолошки институт САНУ, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 235–255.
- Јсон 2012: Г. Јсон, *Модели и категорије епическог нарратива*, материјал размештен на сајте при подршци гранта №1015-1063 Фонда Форда, <<http://www.ruthenia.ru/folklore/jason2.htm>> 23. 1. 2012.
- Караџић 1823а: В. С. Караџић, *Народне српске пјесме*, Књига друга у којој су пјесме јуначке најстарије, Липиска.
- Караџић 1823б: В. С. Караџић, *Народне српске пјесме*, Књига трећа у којој су пјесме јуначке позније, Липиска.
- Караџић 1833: В. С. Караџић, *Народне српске пјесме*, Књига четврта у којој су различне јуначке пјесме, Беч.
- Караџић 1845: В. С. Караџић, *Српске народне пјесме*, Књига друга у којој су пјесме јуначке најстарије, Беч.
- Караџић 1846: В. С. Караџић, *Српске народне пјесме*, Књига трећа у којој су пјесме јуначке средњијех времена, Беч.

- Карацић 1862: В. С. Карацић, *Српске народне пјесме*, Књига четврта у којој су пјесме јуначке новијих времена о војевању за слободу, Беч.
- Карацић 1975: В. С. Карацић, Предговор, у: В. Недић (прир.), *Народне српске пјесме*, Књига прва у којој су различне женске пјесме, Сабрана дела Вука Карацића, књ. IV, Београд: Просвета, 553–583.
- Клеут 1987: М. Клеут, *Иван Сењанин у српскохрватским усменим песмама*, Нови Сад: Матица српска.
- Kleut 1990: М. Kleut, Podela srpskohrvatskih epskih usmenih pesama na cikluse – uzroci i posledice, Zagreb: *Narodna umjetnost*, vol. 27, 99–108.
- Клеут 1999: М. Клеут, Асмус Серенсен – заборављени допринос изучавању народне књижевности, у: А. Серенсен, *Прилог историји развоја српског јуначког песништва*, Београд, Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина, Матица српска, 363–371.
- Крстић 1984: Б. Крстић, *Индекс мотива народних песама балканских Словена*, Посебна издања, књ. DLV, Одељење језика и књижевности, књ. 36, Београд: САНУ.
- Лукић, Златковић 2005: М. Лукић, И. Златковић, *Антологија народних песама о Марку Краљевићу*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Љубинковић 1995: Н. Љубинковић, Проблем систематизације и класификације усменог народног стваралаштва (Жанрови у фолклору, жанрови у народној књижевности или... ?), Novi Sad: *Folklor u Vojvodini*, 9, 9–28.
- Maretić 1966: Т. Maretić, *Naša narodna epika*, Београд: Nolit.
- Меденица 1965: Р. Меденица, *Бановић Страхинја у кругу варијаната и тема о невери жене у народној епизи*, Посебна издања, књ. CCCLXXXI, Београд: САНУ.
- Милошевић-Ђорђевић 1971: Н. Милошевић-Ђорђевић, *Заједничка тематско-сижејна основа српскохрватских неисторијских епских песама и прозне традиције*, Монографије, књ. XLI, Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Петковић 2008: Д. Петковић, *Типологија епских песама о женидби јунака*, Чигоја штампа, Београд.
- Петковић 2012: Д. Петковић, Структура сижеа у епској поезији, у: Б. Сувајцић (ур.), *Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 249–276.
- Петров 2012а: Н. В. Петров, *Рабочие материалы к указателю элементарных эпических сюжетов (ЭЭС) русских былин*, материал размешен на сайте при поддержке гранта РФФИ №06-06-80-420а, <<http://www.ruthenia.ru/folklore/petrov/index.htm>> 23. 1. 2012.
- Петров 2012б: Н. В. Петров, *Сюжетно-мотивный состав русского эпоса: модели эпического нарратива*, материал размешен на сайте при поддержке гранта РФФИ №06-06-80-420а, <<http://www.ruthenia.ru/folklore/petrov3.htm>> 23. 1. 2012.
- Поповић 1999: П. Поповић, *Преглед српске књижевности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Пропп 1928: В. Пропп, *Морфология сказки*, Ленинград: Academia.
- Пропп 1958: В. Я. Пропп, *Русский героический эпос*, Москва: Государственное издательство художественной литературы.

- Путилов 1971: Б. Н. Путилов, *Русский и южнославянский героический эпос*, Москва: Сравнительно-типологическое исследование.
- Путилов 1985: Б. Н. Путилов, *Јуначки еп Црногораца*, Титоград: „Универзитетска ријеч“, НИО „Побједа“.
- Самарција 2002: С. Самарција, Морфологија двобоја и бојева у епској народној поезији, Београд: *Књижевна историја*, 118, год. XXXIV, 267–292.
- Самарција 2010: С. Самарција, Питања класификације и терминологије усмене књижевности, Београд: *Књижевност и језик*, LVII/1–2, 1–22.
- Серенсен 1999: А. Серенсен, *Прилог историји развоја српског јуначког песничтва*, Београд, Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина, Матица српска.
- Сувајдић 2004: Б. Сувајдић, Препрошена девојка (Модел јуначке женидбе у песмама о хајдуцима и ускоцима), Београд: *Књижевност и језик*, год. LI, св. 3–4, 329–351.
- Сувајдић 2005: Б. Сувајдић, Српска хајдучка епика у јужнословенском контексту: правци и циљеви истраживања, Нови Сад: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. LIII, св. 1–3, 569–583.
- Сувајдић 2006: Б. Сувајдић, Модели борбе (супротстављања) у песмама о хајдуцима и ускоцима, Београд: *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. 72, св. 1–4, 31–58.
- Thompson 1955–1958: S. Thompson, *Motif-index of Folk-Literature: a Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*, I–VI, Bloomington: Indiana University Press.

Danijela R. Petković

THEMATIC-MOTIFS CLASSIFICATIONS OF SERBIAN EPIC POETRY

Summary

This paper gives a diachronic review of the most important attempts of motif, thematic and syuzhet classification of Serbian epic poetry, starting from Vuk's grouping epic poems offered in so-called Leipzig and Vienna edition, through the alignment into cycles, which have been survived for a long time in educational practice, to Krstić's motif index and contemporary researches in Serbian epic poetry. The earliest classifications were based on thematic and chronological principle, then appeared classifications that have marked the central motif, and contemporary studies are increasingly directed toward marking and description of syuzhet models. Common, general typology haven't been established yet, but the previous typological studies, such as pieces of the puzzle, gradually constitute an overall thematic-motif picture of our epic poetry.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Др Зорана Ђинђића 2.

21000 Нови Сад

Tel: +381214853900

www.ff.uns.ac.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41.09:398(082.2)

САВРЕМЕНА српска фолклористика. 1 / уредиле Зоја Карановић, Јасмина Јокић.
- Нови Сад : Филозофски факултет, 2013 (Нови Сад : Sajnos). - 335 стр. : 21 cm

Зборник садржи радове са истоименог научног скупа, одржаног 4. и 5. октобра
2013. године у Новом Саду. Тираж 500. - Библиографија.

ISBN 978-86-6065-195-4

1. Научни скуп "Савремена српска фолклористика" (2013 ; Нови Сад)

COBISS.SR-ID 282292231